HKE 10.5.2016 1/061/2016
DM 1632292

Eduskunnan työ- ja elinkeinojaosto
sara.kuitunen@eduskunta.fi

Asia: VNS 3/2016 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017-2020

Tekesin lausunto

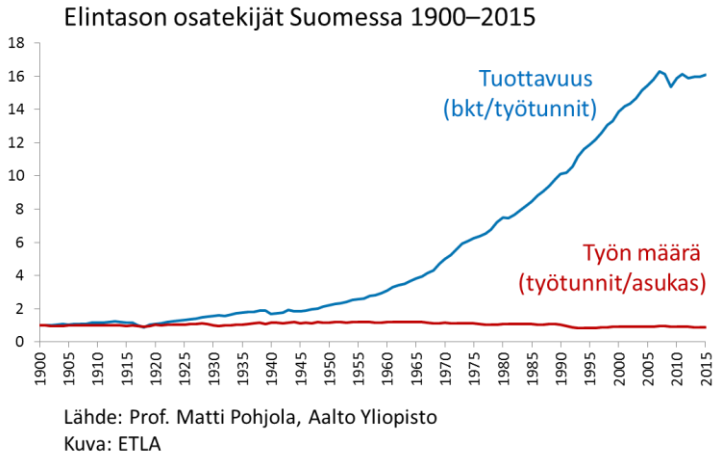
Yhteenveto Tekesin lausunnosta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017-2020 heijastelee vaikeaa taloudellista tilannetta myös elinkeino- ja innovaatiopolitiikan osalta. Elinkeinoelämän kilpailukyvyn ja uudistumisen tukemiseen Tekesin kautta suunnatut resurssit vakiintuvat selvästi aiempaa alemmalle tasolle ja jopa jatkavat laskuaan kehyskauden lopulla.

Innovaatioihin perustuva kasvu on Suomelle ainoa mahdollisuus kestävään talouskasvuun. Julkisten innovaatiokannusteiden raju lasku samanaikaisesti yritysten omien tutkimus- ja innovaatioinvestointien määrän ja laadun hiipumisen kanssa on Suomelle erittäin vaarallinen yhdistelmä. Vaikuttaviksi todennetut tulevaisuusinvestoinnit tulisi erottaa julkisen sektorin juoksevista kuluista ja tulevan kasvun siemeniin kannattaisi sijoittaa vaikeinakin aikoina, ettei Suomi ajautuisi pitkäkestoiseen taloudellisen kurjistumisen kierteeseen.

Innovaatiotoiminta on kestävän talouskasvun tärkein lähde

Kansantuotteemme muodostuu suomalaisen työn tuottamasta arvonlisäyksestä. Talouskasvun avaintekijöitä ovat työn määrän lisääminen ja työtuntia kohti syntyvän arvonlisäyksen kasvattaminen. Suomalaisen työn määrää voidaan lisätä työuria pidentämällä ja työperäisellä maahanmuutolla, mutta niillä ei lopulta ratkaista ikääntyvän kansakuntamme kestävän talouskasvun haastetta. Tärkein yksittäinen seikka kasvun takana on elinkeinojen innovatiivinen uudistuminen (= innovaatiot ja teknologia) (kuva 1).

Kuva 1. Kansantalouden tuottavuutta parantavan uudistumisen merkitys

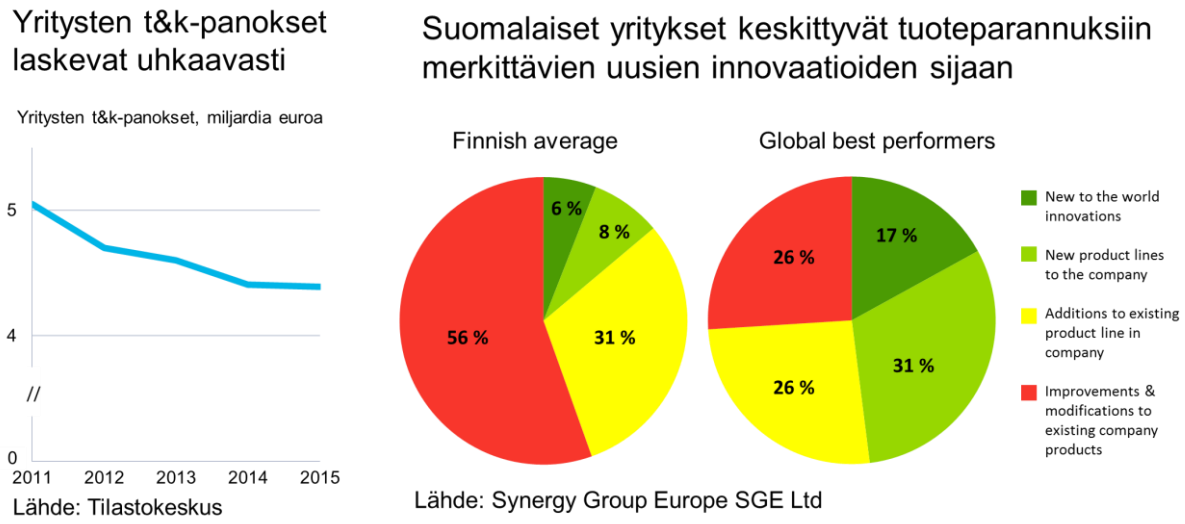
Suomen kestävän kasvun avaimet löytyvät rohkeasta ja innovatiivisesta uudistumisesta.

Työpaikkamme ja hyvinvointimme riippuvat ennen kaikkea työmme tulosten haluttavuudesta ja hinnasta kansainvälisillä markkinoilla. Vaikka tuotannollista tehokkuuttakin on jatkuvasti kehitettävä, tästä suunnasta ei löydy ponnistuspohjaa seuraavalle kansantalouden kasvu-harppaukselle. Ratkaiseva ero kilpailijoihin tehdään entistä useammin yllättävällä liiketoiminta-mallilla, odotukset ylittävällä palvelulla, poikkeuksellisen toimivalla designilla tai muilla uusilla asioilla, jotka synnyttävät asiakkaiden mielissä positiivisia tunteita ja merkityksiä. Uudistumisen ja kasvun avaintekijöitä ovat kokonaan uudet yritykset, liiketoiminnot ja yritteliäät ihmiset, jotka haastavat vanhat tapamme ajatella ja tuottaa tavaroita ja palveluja. Rohkeat uudet avaukset – radikaalit innovaatiot ja uudet ekosysteemit – ovat nyt Tekesinkin toiminnan ytimessä.

Elinkeinojen rohkea uudistuminen perustuu korkeaan osaamiseen ja innovaatioihin

Tarvitsemme vahvaa osaamista ja rohkeita ideoita, mutta ne eivät yksin riitä. Menestyvät innovaatiot vaativat myös palavaa menestymisen halua ja riskejä sietävää rahoitusta. Vahvaa osaamisperustaa ja yrittäjähenkeä rakentava koulutusjärjestelmä, yliopistojen ja tutkimuslaitosten tutkimus sekä yritysten t&k- ja innovaatiotoiminta ja työssä oppiminen muodostavat kokonaisuuden, jossa ei saa olla heikkoa lenkkiä.

Suomesta löytyy hienoja yritysten menestystarinoita ja paljon potentiaalia, mutta valitettavasti yritystemme valmius ja kyky rohkeaan uudistumiseen ei tällä hetkellä keskimäärin yllä parhaiden kilpailijamaidemme tasolle (kuva 2).

Kuva 2. Suomen pienenevät t&k-panostukset kohdistuvat rohkeiden uusien avausten sijaan pieniin parannuksiin

Yrityksemme lähtevät pahasti takamatkalta innovaatiokilpailuun kansainvälisillä markkinoilla

Kansainvälisessä vertailussa Suomen innovaatiopanostukset ovat poikkeuksellisen kahtiajakautuneet: panostukset painottuvat hyvin selvästi yhtäältä avoimeen tutkimukseen ja toisaalta lähellä markkinoita tapahtuvaan pienimuotoiseen kehitykseen.

Toisin kuin yleensä luullaan, Suomi tukee kansainvälisessä vertailussa harvinaisen vähän yritysten yksityistä tutkimus- ja kehitystoimintaa. Suomen innovaatiojärjestelmän suurin, tulevaa kasvua rajoittava pullonkaula näyttääkin olevan elinkeinoelämän rohkeaan uudistamiseen suunnattujen resurssien kohdalla. Suomalaiset yritykset joutuvat innovaatiotoiminnassaan antamaan koko ajan lisää epäreilua etumatkaa ulkomaisille kilpailijoilleen.

Suhteessa kansantalouden kokoon, Suomi on OECD-maiden vertailussa:

- sijalla 4 korkeakoulujen tutkimusrahoituksessa
- sijalla 21 yritysten rahoitusosuudessa yliopistojen tutkimusmenoista
- sijalla 24 yritysten haastavan t&k-toiminnan julkisissa kannusteissa
- sijalla 4 yritysten itse rahoittaman (pienimuotoisen) t&k-toiminnan panostuksissa

Tekesin rahoitus on uudistanut elinkeinojamme ja ollut veronmaksajille hyvä sijoitus

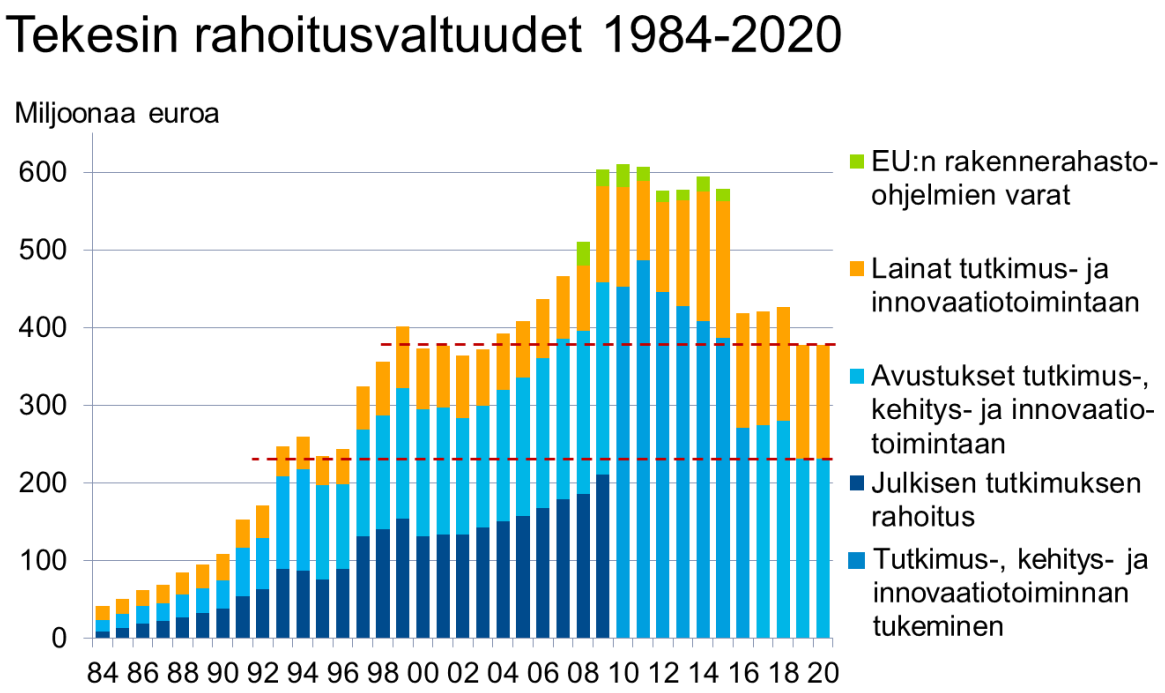
Julkisten panostusten vaikuttavuutta pitää seurata ja arvioida. Parhaita instituutioita kannattaa kehittää edelleen ja vahvistaa. Esimerkiksi Tekesin onnistumisesta kasvun vauhdittajana on vahvaa tutkimusnäyttöä (kuva 3).

Kuva 3. Tekesin kautta kohdennettu rahoitus on ollut veronmaksajille tutkitusti hyvä sijoitus.

Elinkeinoelämän kilpailukyvyn ja uudistumiseen Tekesin kautta kohdistetut resurssit laskevat

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2017-2020 sekä siihen perustuvat työ- ja elinkeinoministeriön linjaukset johtavat siihen, että Tekesin kautta elinkeinoelämän kilpailukyvyn ja uudistumisen tukemiseen suunnatut resurssit vakiintuvat selvästi aiempaa alemmalle tasolle ja jopa jatkavat laskuaan kehyskauden lopulla (kuva 4). Euromääräisesti Tekesin myöntövaltuudet ovat kehyskauden lopussa samalla tasolla kuin noin 20 vuotta aiemmin. Avustusrahoituksen taso vastaa silloin yli 25 vuoden takaista tilannetta. Rahoituksen reaaliarvo on tietysti vielä huomattavasti pienempi.

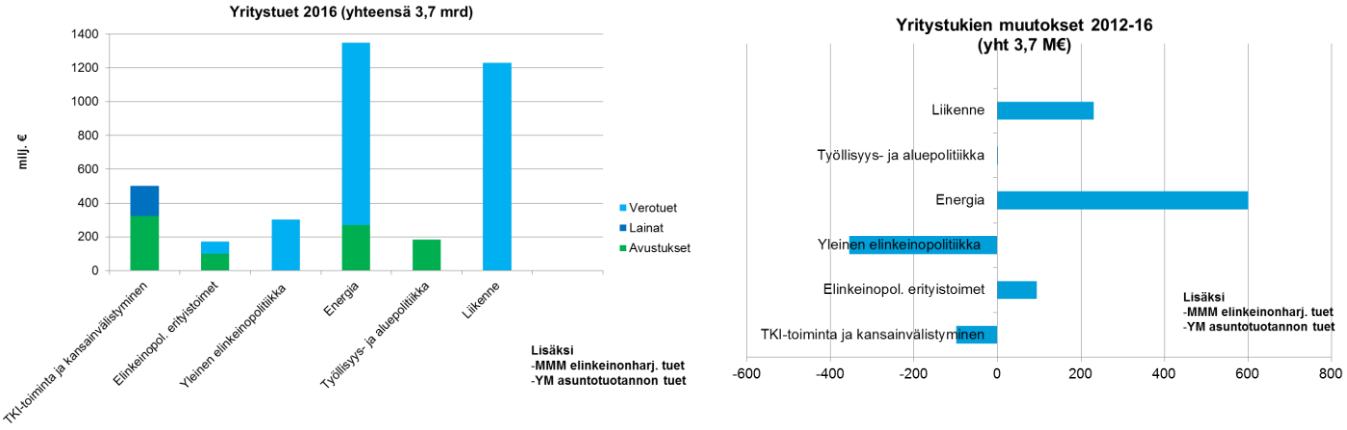

Kuva 4. Tekesin myöntövaltuuksien kehitys[1]

Elinkeinotukien leikkaukset ovat viime vuosina kohdistuneet suurelta osin uudistaviin tukiin

Elinkeinotuet voivat olla olemassa olevia liiketoimintoja säilyttäviä tai niitä uudistavia. Tekesin rahoituksen kaltaiset uudistavat elinkeinotuet kannustavat yrityksiä tutkimus- ja innovaatiotoimintaan, jolla vaikutetaan pitkäjänteisesti yritysten kilpailukykyyn ja talouskasvuun. Niillä voidaan pitkällä aikavälillä kestävästi parantaa yritysten jalostusarvoa ja elinkeinoelämän tuottavuutta. Säilyttävät elinkeinotuet voivat antaa yrityksille lyhytaikaista kilpailuetua, mutta samalla ne haittaavat kansantalouden resurssien etsiytymistä kaikkein tuottavimpiin kohteisiin ja siten murentavat kansakunnan kilpailukykyä pitkällä aikavälillä. Valitettavasti uudistavat tuet ovat elinkeinotukien kokonaisuudessa hyvin pieni ja entisestään pienenevä osa-alue (kuva 5).

[1] Avustukset yrityksille ja julkisen tutkimuksen rahoitus yhdistettiin 2010. EU:n rakennerahasto-ohjelmien varat tulevat Tekesin budjetin ulkopuolelta. Vuosina 2014 ja 2015 Tekesin käytössä on ollut myös TEMin, LVM:n ja UM:n varoja. Vuoden 2017-20 luvut hallituksen kehysten mukaisesti.

Kuva 5. Yritystukien määrä 2016 ja muutokset 2012-16. Lähde: TEM

Tekesin odotuksia kasvupolitiikalle

Tuloksellinen kasvupolitiikka on uudistumista laaja-alaisesti vauhdittavaa politiikkaa. Pääosin OECD:n (2013) viestejä toistaen voidaan hyvän kasvupolitiikan painotuksia listata seuraavasti:

- **Kilpailua rajoittavan sääntelyn purkaminen:** Uusien ratkaisujen on päästävä helposti markkinoille haastamaan vakiintuneet toimijat ja ratkaisut. Tervettä kilpailua kannattaa vaalia, sillä kilpailun paine saa elinkelpoiset yritykset jatkuvasti kehittämään tuotteitaan ja toimintaansa.
- **Innovatiiviset julkiset hankinnat:** Julkinen hallinto on monilla aloilla erittäin suuri markkinatoimija, joka voi omilla hankinnoillaan vauhdittaa uuden kehittämistä ja avata referenssitoimitusten kautta ovia suomalaisten innovaatioiden viennille.
- **Työvoiman ja pääoman liikkuvuuden helpottaminen:** Työ-, asunto- ja rahoitus-markkinoiden toimivuus on tärkeää, jotta resurssit siirtyvät mahdollisimman tehokkaasti matalan tuottavuuden aloilta korkeamman tuottavuuden aloille sekä hiipuvista yrityksistä ja liiketoiminnoista uusiin tai paremmin tuottaviin yrityksiin ja toimintoihin (luova tuho).
- **Houkuttelevan yrittäjyys- ja riskinottoympäristön luominen:** Erityisesti verotus- ja yritysrahoitusjärjestelmän kehittämisessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että yrittäjyysriskin ottaminen ja korkean riskin uusiin yrityksiin ja liiketoimintoihin sijoittaminen on mahdollista ja tuotto-odotuksiltaan järkevää.
- **Julkiset investoinnit osaamiseen ja innovatiivisen kasvun kannusteisiin**: Julkisen talouden kustannukset on pidettävä kurissa, jotta veroaste säilyy työhön ja yrittäjyyteen kannustavana. Juoksevat kulut on kuitenkin erotettava tulevaisuutta rakentavista investoinneista osaamiseen ja elinkeinojen uudistamiseen. Tulevan kasvun siemeniin on vaikeinakin aikoina investoitava tai Suomella on edessä taloudellisen kurjistumisen kierre.